

Mark W. Hamilton, Kenneth W. Cukrowski, Nancy W. Shankle,
James Thompson i John T. Willis

Riječ koja preobražava

Biblijski institut, Zagreb, 2010., str. 119.

U izdanju Biblijskog instituta Zagreb objavljena je knjiga *Riječ koja preobražava* kao prvi u nizu od tri sveska komentara Biblije. Ovo izdanje je prijevod komentara Biblije koji u izvorniku nosi naslov *Transforming Word: One-volume Commentary of the Bible*, a rezultat je rada znanstvene zajednice pokreta obnove Stone-Campbell dugog gotovo jedno desetljeće. Iako ovaj svezak izvire iz tradicije pokreta obnove, urednici autorima nisu nametali metode niti su cenzurirali njihova tumačenja i zaključke što pridonosi teološkoj vjerodostojnosti ovog komentara.

Knjiga sadrži trinaest članaka koji pružaju uvod u razumijevanje pozadine Starog i Novog zavjeta, pojedinih grupa knjiga u Bibliji (Petoknjižje, Proroci, Mudrosne knjige itd.) i suvremenih konteksta. Predgovor knjige nas upoznaje s teološkom pozadinom iz koje autori članaka dolaze te pojašnjava pristup i ciljeve pisanja. Također, čitatelja se upoznaje s načinom na koji je uređena ova zbirka, načinom korištenja kratica, a predgovor završava s kratkom napomenom o biblijskim jezicima, zahvalom onima koji su pridonijeli izdavanju ove knjige i pozivom na proučavanje riječi Pisma.

Prvi članak "Uvod u Petoknjižje" razmatra tekstualna pitanja prisutna u proučavanju Petoknjižja, strukturu Petoknjižja te književne tehnike, žanrove i priče koje Petoknjižje dijeli s ostalim tradicijama svog vremena. Članak progovara o književnoj strukturi, autorstvu i vremenu pisanja Petoknjižja kao i o teološkim implikacijama teoloških tvrdnji koje iznosi Petoknjižje. Drugi članak "Uvod u mudrosnu i lirsku književnost" razmatra paralele izraelske mudrosti s mudrošću drevnog Bliskog istoka kao i utjecaj pluralne naravi našeg svijeta njeno poimanje i tumačenje. Članak također ukratko razlaže moderna teološka shvaćanja lirske književnosti koju nalazimo u psalmima i knjizi *Pjesma nad pjesmama*.

Treći članak pod naslovom "Evandjelja i Djela" upoznaje čitatelja s karakteristikama kanonskih evanđelja, pitanjem autorstva, vremenom nastanka i njihovim međusobnim odnosom. Lukino evanđelje autor promišlja zajedeno s Djelima jer oba dokumenta imaju zajedničkog autora, sličnost u prologu i zajedničke teološke teme. Četvrti članak "Biblijski kanoni" razmatra nastajanje kanona Starog i Novog zavjeta na način da autor kronološki ne kreće od početka prema kraju, nego počinje na kraju događaja i kreće unatrag. Proučavanje nastanka novozavjetnog kanona počinje od 6. st, a završava s Marcionom, dok se povijest razvoja starozavjetnog kanona razlaže od 3. st, a završava s osvrtom na Kumranske spise.

Peti članak pod naslovom "Izrael na drevnom Bliskom istoku" upoznaje čitatelja sa svijetom u kojem je Izrael nastao upoznajući čitatelja s pismom i književnošću, politikom, ratovima, poljoprivredom, trgovinom i proizvodnjom, arhitek-

turom, umjetnošću, glazbom, znanostima i matematikom okolnih naroda te kako je sve to utjecalo na život, kulturu i identitet Izraela. Šesti članak "Grčko-rimska pozadina Novog zavjeta" upoznaje čitatelja s vremenom, običajima i svijetom u kojem je kršćanstvo nastalo i proširilo se, i na taj način pruža bolji uvid u razumijevanje poruke Novog zavjeta.

"Arheologija i Biblija" naziv je sedmog članka koji se bavi pitanjem koliko arheologija potvrđuje ili osporava Bibliju. Autor pruža kratki prikaz odnosa između arheologije i Biblije te predlaže prikladan način na koji bi arheologija trebala utjecati na čitanje Biblije. Također, autor na temelju arheoloških dokaza razmatra pojavu i naseljavanje Izraelaca u Kanaanu. Osmi članak "Evangelje po starozavjetnom proroštvu" govori o nazivlju, zadatku i funkciji izraelskih proroka, gradi koju možemo naći u proročkim knjigama, razvoju i poretku proročkih knjiga te mjerilima prema kojima je moguće razlučiti lažnog od istinitog proroka. U članku se još ukratko izlažu vjerske teme koje prožimaju proročke knjige.

Članak "Teologija Starog zavjeta" govori o glavnim teološkim temama Starog zavjeta kao što su: stvaranje, obećanje precima, Izlazak, pustinja, Savez, Zakon, osvajanje, baštinenje zemlje i Davidov savez. U drugome dijelu članak nas upoznaje s osnovnim pristupima starozavjetnoj teologiji: dogmatskim, kristološkim, saveznim i vjeroispovjednim pristupom pisanja teologije Starog zavjeta. Deseiti članak "Teologija Novog zavjeta" donosi sažeti prikaz Isusova života i nauke na temelju Petrove propovijedi u Djelima 10, a u drugom dijelu članak donosi kratku povijest novozavjetne teologije kroz pojašnjavanje pet različitih pristupa objašnjavanja teologije Novog zavjeta kao što su: dogmatika, ekleziologija, "sveta povijest," antropologija i kristologija.

Posljednja tri članka bave se tematikom kršćanstva i Biblije u suvremenom kontekstu pa tako jedanaesti članak "Biblija i književnost" razmatra mjesto i ulogu Biblije u književnosti, dvanaesti članak "Religija i znanost" razmatra suvremeni odnos između religije i znanosti, a trinaesti članak naziva "Biblija i glazba" razmatra odnos Biblije i glazbe promišljajući o funkciji, zvukovima i obliku glazbe, te govori o glazbi u Starom i Novom zavjetu kao i razvoju glazbe u crkvenom štovanju kroz povijest.

Članci u ovoj knjizi podijeljeni su na sljedeći način: neki članci nude *uvod* u određenu tematiku, neki ukazuju na *teološku pozadinu* određene tematike dok se neki članci bave tematikom vezanom uz *povijesne* ili *suvremene* kontekste. Članci su napisani kvalitetno i informativno te većinom čitatelju nude i dodatnu literaturu za daljnje proučavanje.

Knjiga *Riječ koja preobražava* je brojem stranica skromna knjiga, ali njezina veličina je u njezinom sadržaju jer obuhvaća i daje uvod u široki spektar teoloških tema koje je inače teško pronaći na jednom mjestu. Svojim sadržajem ovaj svezak nudi koristan temelj za uvod u proučavanje Starog i Novog zavjeta i zasi-

gurno predstavlja idealnu pomoć kako za akademsku zajednicu tako i za obične vjernike te za sve ozbiljne proučavatelje Biblije. Jer kao i što sami urednici ističu “pisali smo imajući na umu čitatelja, da bismo mu pomogli u bavljenju biblijskim tekstom s većim razumijevanjem i posvećenjem.”

Budući da je protestantsko teološko izdavaštvo u Republici Hrvatskoj još uvijek u povojima i izrazito manjkavo, ovaj svezak (kao i svaka druga teološka knjiga proizašla iz protestantske akademske zajednice) predstavlja velik doprinos teološkoj misli na ovim područjima i nema sumnje da će i ova knjiga biti mnogima na pomoć i blagoslov u proučavanju Svetog pisma. Stoga željno iščekujemo drugi i treći svezak ovog komentara koji će nam ponuditi uvod i komentare na svaku biblijsku knjigu.

Ervin Budiselić

Matthias Flacius Illyricus

How to Understand the Sacred Scriptures

Saginaw, Michigan, Magdeburg Press, 2011, 118 stranica

Jedno od najvažnijih djela velikana njemačke (i hrvatske) reformacije, Matije Vlačića Ilirika, svakako je *Clavis Scripturae sacrae*, jedno od temeljnih djela biblijske hermeneutike, koje je tijekom šesnaestog i sedamnaestog, pa sve do duboko u osamnaesto stoljeće, bilo jedno od najčitanijih teoloških štiva. Prvi puta izdano u Baselu 1567. godine, to, prema mišljenju mnogih, najoriginalnije Vlačićevo djelo, zbog svojih je kvaliteta i popularnosti doživjelo mnogobrojna izdanja tijekom šesnaestog, sedamnaestog i osamnaestog stoljeća i tako značajno utjecalo na razvoj teološke misli i obrazovanja. Međutim, budući da su sva cjelovita izdanja *Clavis* bila i ostala uvijek samo na latinskom jeziku, to dragocjeno djelo je u novije vrijeme gotovo potpuno zaboravljeno, odnosno dostupno samo uskom krugu specijaliziranih stručnjaka, što je, nažalost, još uvijek slučaj za najveći dio i ostalih Vlačićevih djela.

Ove je godine objavljen jedan važan prijevod izvotka iz tog Vlačićeva kapitalnog djela. Riječ je o engleskom prijevodu prva četiri poglavlja prve rasprave (*De ratione cognoscendi Sacras litteras*) drugog dijela Vlačićeva obimnog *Clavis*. O koliko je važnom pothvatu riječ dovoljno kazuje činjenica da je to (koliko je autoru ovih redaka poznato) prvi prijevod jednog Vlačićeva djela na taj svjetski jezik. Naime, ni jedno cjelovito Vlačićevo djelo, kao ni značajniji izvadak iz nekog njegova većeg djela, suvremeni čitatelji koji se služe engleskim jezikom do sada nisu mogli čitati na tom jeziku. To, međutim, nije prvo izdanje prijevoda tog dijela *Clavis* na neki suvremeni jezik. Lutz Geldsetzer je 1969. godine u Düssel-